

Оксана КВАСНИЦЯ

КРИТЕРІАЛЬНІ ПІДХОДИ ВІДБОРУ РЕГІОНІВ ДЛЯ ДЕРЖАВНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ІНФРАСТРУКТУРУ РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Обґрунтовано науково-методичні засади конкурсного відбору регіонів для державних інвестицій в інфраструктуру розвитку малих підприємств. Запропоновано алгоритм розподілу фінансових ресурсів на підтримку малих підприємств. Охарактеризовано основні етапи раціонального розподілу потенційних вкладень держави.

Система підтримки малого підприємництва в Україні зазнає глибоких змін. Зокрема, це зміни структурного та концептуального характеру щодо розробки методів державної підтримки підприємництва в умовах жорсткої обмеженості коштів. У багатьох роботах, присвячених аналізу і прогнозу розвитку малого підприємництва, підкреслюється необхідність адресного, конкретного, конкурсного підходу до розподілу інвестицій в мале підприємництво.

Одним із перспективних напрямів створення конкурентної економіки є формування малого підприємництва, розвиток якого залежить від стабільного фінансового забезпечення його поточної діяльності. Відсутність у господарській системі стійкого джерела фінансування та спрощеного доступу до нього суб'єктів підприємницької діяльності для відтворення капіталу, зумовлює падіння конкурентоспроможності підприємств, зниження обсягів виробництва товарів і послуг, недостатнє використання нових технологій [3, 206]. З огляду на це, особливого значення набуває питання врахування регіональних особливостей при виробленні державної політики підтримки малого підприємництва.

Розробка нової стратегії підтримки малих підприємств регіонів має важливе значення, оскільки кошти держави на підтримку малих підприємств є гранично обмежені, тому з метою забезпечення ефективного розподілу необхідний прозорий та конкурсний підхід до визначення регіонів, в яких державна підтримка малих підприємств може бути найбільш дієвою.

Вивченню теоретичних і практичних аспектів сутності малих підприємств та проблем їхньої державної підтримки присвячено праці сучасних вітчизняних науковців, а саме: О. Амоші, І. Брциєва, З. Варналія, Л. Воротиної, Л. Воробйової, Ю. Воробйова, А. Гальчинського, З. Герасимчука, С. Дриги, Н. Єфремової, Я. Жаліло, О. Квасовського, О. Кириленко, О. Кужель, Д. Ляпіна, К. Ляпіної, С. Мочерного, Ю. Ніколенка, С. Реверчук, С. Соболю, Т. Смовженко та ін. Однак недостатньо розробленими у методичному плані залишаються питання щодо оптимального й ефективного розподілу вкладень держави у розвиток малих підприємств, що дасть змогу розподіляти й використовувати кошти, призначені для стимулювання розвитку малих підприємств.

Метою статті є обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності інвестиційних вкладень держави на основі дослідження практики конкурсного відбору регіонів для державних інвестицій в розвиток малих підприємств.

Фінансування малого підприємництва має чітку тенденцію до зростання у всіх регіонах України, його обсяги залежать від дії географічних, економічних і соціальних факторів [1]. Тому важливим завданням є розробка методики, використовуючи яку можна було б здійснювати адресне фінансування регіонів. Головними критеріями при цьому повинні бути: ефективність інвестиційних вкладень, окупність і прибутковість фінансованих державою інвестиційних програм, економічний розвиток регіону, зростання добробуту і зниження соціальної напруги.

Основними завданнями оптимального розподілу фінансових ресурсів держави для підтримки малих підприємств є забезпечення економічної ефективності вкладень у короткотерміновому і довготерміновому періоді, вирішення соціальних завдань, а також вирівнювання рівня життя в регіонах.

Ефективність вкладень у малі підприємства значною мірою залежить від правильності визначення об'єктів інвестування. Регіон як територія, що має певний взаємопов'язаний комплекс природних, матеріальних, трудових, інтелектуальних і інших ресурсів, може розглядатися як об'єкт інвестування. Головним принципом, який слід покласти в основу конкурсу для отримання коштів для підтримки малих підприємств, можна назвати принцип створення конкурентних переваг регіону. При цьому слід враховувати три групи чинників: базові, розвитку і спеціалізовані.

Базові чинники охоплюють природні ресурси, наявність робочої сили, кліматичні умови, географічне положення. Безумовно, що ця група чинників є основою для

інвестицій, однак досвід показує, що, ґрунтуючись лише на цих ресурсах, не можна досягти і зберегти довгострокових конкурентних переваг. Проте у деяких галузях ці чинники все ж залишаються базовими, наприклад в сільському господарстві.

Чинники розвитку – це інформаційна інфраструктура, дослідницькі організації, висококваліфіковані кадри. Вони потрібні для того, щоб впроваджувати нові види продукції і технології, диверсифікувати виробництво. Роль цих чинників полягає у зростанні конкурентоспроможності регіонів.

Спеціалізовані чинники – це набір специфічних ресурсів, умов, властивих певному регіону. Наприклад, це може бути наявність унікальних виробництв або кваліфікованих фахівців в якій-небудь сфері. Відтак потрібно розробляти спеціальні програми та здійснювати комплекс цілеспрямованих дій, в результаті яких в регіоні можуть зрости чинники розвитку.

Малі підприємства часто не мають в розпорядженні значних фінансових ресурсів для того, щоб, наприклад, надати необхідну заставу під кредит, успішно лобювати свої інвестиційні проекти, оскільки саме більшість цих проектів є високоефективними, що обумовлено відносною гнучкістю і маневреністю малих підприємств.

Регіони України мають значні відмінності з економічної точки зору, а також з позиції інвестиційної привабливості, рівнів безробіття [4]. Протягом останніх років інвестиції в малі підприємства спрямовували, головним чином, у ті регіони, які мали певні переваги, найчастіше запаси ресурсів: корисні копалини, ліси та ін. Ми вважаємо, що врахування лише вузького кола чинників може призвести до незбалансованості господарства регіону, до його одностороннього розвитку, а внаслідок коливань ринкової кон'юнктури такі інвестиції можуть і не дати очікуваного ефекту. На певному етапі, зви-

чайно, приплив фінансових ресурсів сприятиме створенню додаткових робочих місць, однак інвестиційні вкладення не сприятимуть створенню реальних конкурентних переваг регіону, економічному зростанню, якщо не вдається забезпечити систематичний потік інвестицій, то усі подібні заходи стають тимчасовими.

Дослідження умов економічного зростання територій показують, що найкращим для оновлення є певне поєднання сприятливих умов в одних областях або сферах діяльності і несприятливих – в інших. Основний принцип надання допомоги регіонам полягає в інвестуванні таких проектів, які зрештою дають шанс зайняти певну нішу у виробництві і торгівлі якими-небудь видами товарів та послуг, в структурі як вітчизняного, так і світового ринку.

Головною метою проведення конкурсу серед регіонів за виділення коштів для малих підприємств є отримання максимального ефективного, з економічної точки зору, і справедливого, з соціальної точки зору, розподілу наявних у розпорядженні держави фінансових ресурсів у регіонах України. Пропонований нами підхід полягає в тому, щоб, ґрунтуючись на доступній і достовірній регіональній статистиці, побудувати класифікацію регіонів і на її основі отримати кількісні оцінки державних інвестицій, спрямованих в певні регіони. Причому процедура розподілу коштів має бути прозорою, доступною для розуміння на усіх рівнях управління, у тому числі регіональному і місцевому. Визначеність і однозначність критеріїв, на основі яких прийматимуть рішення про інвестування, дасть можливість значною мірою позбутися суб'єктивізму у вирішенні цих проблем. При цьому з'являється можливість проводити оцінку стану справ у регіонах на постійній основі, у вигляді моніторингу.

Часто при прийнятті будь-яких управлінських рішень, пов'язаних з регіональним

рівнем, постає питання: кого ж все-таки державі потрібно підтримувати – економічно сильні й ефективні регіони чи слабкі, депресивні, з метою вирівнювання економічного рівня розвитку регіонів. На це питання в межах поставленого завдання можна відповісти таким чином. Кошти державної підтримки малого підприємництва, визначені відповідною Національною програмою, діляться за певними напрямками. Вони складені так, що вже враховують необхідність вирішення такого завдання, як допомога депресивним регіонам. Вона полягає в основному у допомозі з організації структур малого підприємництва, бізнес-інкубаторів і бізнес-парків, консалтингових фірм, тобто, допомога в підготовці основи для майбутніх інвестицій. Йдеться про конкурс за отримання саме інвестиційних ресурсів, які будуть спрямовані на конкретні ефективні проекти. Тому очікуваний результат такого конкурсу – коли в ньому перемагають регіони з розвиненою економікою і високим рівнем розвитку малих підприємств.

Враховуючи обмеженість фінансових ресурсів, які є у розпорядженні держави для інвестування малих підприємств, регіонам доведеться конкурувати за отримання коштів, оперуючи такими факторами: наявністю відповідної інфраструктури підтримки малих підприємств, а також розробленої і затвердженої програми підтримки малих підприємств. Ці параметри будуть доволі суттєвими для оцінювання ефективності потенційних вкладень держави. Для забезпечення науково обґрунтованого й ефективного розподілу фінансових ресурсів на підтримку малих підприємств у регіонах потрібно дотримуватися такої послідовності:

I етап – рейтингування регіонів за рівнем розвитку малих підприємств з огляду на результати їхньої діяльності, міжрегіональний розподіл фінансових ресурсів пропорційно до зареєстрованих малих підприємств;

II етап – коригування обсягів коштів з урахуванням інвестиційного рейтингу регіонів та пріоритетності галузей діяльності малих підприємств;

III етап – коригування обсягів коштів з урахуванням розвитку інфраструктури підтримки малих підприємств.

На підтримку такого підходу можна привести наступні аргументи. Фінансові ресурси, якими розпоряджається держава – це значною мірою бюджетні кошти і виступають у формі трансфертів, які мають цільове призначення – розвиток малих підприємств. Населення є головною продуктивною силою, основним ресурсом малих підприємств. Крім того, соціологічні дослідження показують, що рівень підприємницької активності громадян порівняно мало диференційований у регіонах – відсоток підприємців в чисельності населення регіонів стабільний. Це означає, що кількість осіб, здатних продуктивно займатися підприємництвом, обмежена. Саме кадри (після капіталу) є головним “вузьким місцем” малого сектору економіки.

Усе це дає можливість розглядати в якості першого етапу – розподіл фінансових ресурсів пропорційно кількості зареєстрованих малих підприємств в регіонах. Результатом цього етапу є наближення кінцевого розподілу. Перший етап технічно є процедурою зважування суми, яка планується до розподілу на цьому етапі, за кількістю зареєстрованих малих підприємств в регіонах.

Для визначення рейтингу регіону, по 6 групах показників, розраховані вагові коефіцієнти для кожної із груп за формулою:

$$P_i = \frac{D_i}{D_z}; \quad i = \overline{1,6} \quad (1)$$

де, P_i – вагові коефіцієнти нормованих показників;

D_i – дисперсія i -ої групи показників;
 D_z – загальна дисперсія показників по групах.

Інтегральний показник рейтингу розвитку малих підприємств R_j окремого регіону визначається наступним чином:

$$R_j = \sum_{i=1}^6 P_i \cdot X_{ij}, \quad j = \overline{1,27}, \quad (2)$$

де X_{ij} – кількісне значення i -го показника в j -го регіону.

Інформаційне забезпечення для класифікації регіонів складають дані Державної служби статистики України. Показники, які покладені в основу класифікації, пройшли ретельний відбір. Відтак, було проаналізовано 27 показників регіональної статистики щодо зв'язків між собою.

Об'єктом дослідження для розрахунку інтегральної оцінки вибрано Автономну Республіку Крим, 24 області, міста Київ і Севастополь ($j = \overline{1,27}$), для яких зроблені аналітичні розрахунки. Перший інтегральний показник характеризує розвиток малих підприємств, для його розрахунку використано шість аналітичних показників (табл. 1).

За першим аналітичним показником, найбільша кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення є в Івано-Франківській області, а найменше – в Чернігівській, Житомирській і Черкаській областях.

Найбільші обсяги реалізації у розрахунку на одне мале підприємство спостерігались в м. Києві, Донецькій, Дніпропетровській, Харківській та Львівській областях. У м. Севастополі, Чернівецькій, Тернопільській, Закарпатській, Волинській та Рівненській областях ці надходження найменші.

Лідерами в рейтингу регіонів, як за кількістю зайнятих працівників, так і найманих працівників на малих підприємствах у розрахунку на 10 тис. наявного населення, є м. Київ, Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Одеська та Львівська області. Аутсайтери – Чернівецька, Волинська, Закарпатська і Тернопільська області.

Активно проходив процес вкладення інвестицій в основний капітал у таких об-

ПЕРЕЛІК ПОКАЗНИКІВ КЛАСИФІКАЦІЇ

I. Показники щодо кількості малих підприємств та економічні показники їх діяльності

1. Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення (одиниць).
2. Обсяг реалізації у розрахунку на одне мале підприємство.
3. Кількість зайнятих на малих підприємствах у розрахунку на 10 тис. наявного населення.
4. Кількість найманих працівників на малих підприємствах у розрахунку на 10 тис. наявного населення.
5. Інвестиції в основний капітал.
6. Інвестиції в основний капітал на 1 особу.

II. Показники інвестиційної привабливості пріоритетних галузей діяльності малих підприємств

Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування за видами економічної діяльності

7. Сільське господарство.
8. Промисловість.
9. Будівництво.
10. Торгівля.
11. Діяльність готелів.
12. Діяльність транспорту.
13. Фінансова діяльність.
14. Операції з нерухомістю.
15. Освіта.
16. Охорона здоров'я.

III. Показники стану розвитку інфраструктури підтримки малих підприємств

17. Кількість бізнес-центрів (одиниць).
18. Кількість бізнес-інкубаторів (одиниць).
19. Кількість лізингових компаній (одиниць).
20. Кількість фондів підтримки підприємництва (одиниць).
21. Кількість кредитних спілок (одиниць).
22. Кількість страхових організацій (одиниць).
23. Кількість інформаційно-консультативних установ (одиниць).
24. Кількість громадських об'єднань підтримки підприємництва (одиниць).
25. Кількість інвестиційних та інноваційних фондів та компаній (одиниць).
26. Кількість аудиторських компаній (одиниць).
27. Кількість аудиторів–приватних підприємців (одиниць).

ластях, як Дніпропетровська, Донецька, Київська, Львівська, Харківська та м. Київ. Незначні обсяги інвестицій в основний капітал спостерігалися в м. Севастополі, Волинській, Чернівецькій та Тернопільській областях.

Враховуючи значення аналітичних показників та їх вагомість в першій групі, визначимо інтегральний показник розвитку малих підприємств по першій групі за формулою (2). За рівнем економічного розвитку лідерами стали м. Київ, Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Одеська та Київська області. Інвестиційно-привабливими є Львівська, Запорізька, Полтавська, АР Крим, Луганська, Миколаївська та Вінницька області. Регіони з середніми характеристиками – Сумська, Хмельницька, Житомирська, Кіровоградська, Івано-Франківська, Херсонська, Черкаська області. Кризовими регіонами є м. Севастополь, Чернівецька, Тернопільська, Закарпатська, Волинська, Рівненська та Чернігівська області.

При розробці системи державної підтримки малих підприємств необхідно враховувати галузеві особливості та формувати комплекс заходів відповідно до проблем, що стоять перед малими підприємствами конкретної галузі. Крім того, система підтримки повинна своєчасно та відповідно коригуватись залежно від змін в середовищі галузі. Саме тому для розрахунку інвестиційної привабливості регіонів, з урахуванням пріоритетності галузей, надзвичайно важливим є другий показник, який характеризує фінансові результати галузей у регіонах і об'єднує десять аналітичних показників (табл. 2).

На основі розрахунків ранжування галузей в розрізі регіонів здійснюємо бальну оцінку і визначаємо приналежність другого показника до груп, який є характерним для регіону (табл. 3).

Найбільш вагомими стали м. Київ, Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Одесь-

ка та Київська області, відтак пріоритетними галузями для державних інвестицій в цих регіонах є будівництво, фінансова діяльність, операції з нерухомістю, промисловість.

Третій показник – це інтегральний показник, який характеризує інфраструктуру розвитку малих підприємств та визначається на основі розрахунку одинадцяти аналітичних показників (табл. 4).

Розрахунки вищенаведених показників здійснені в EXCEL. Для побудови рейтингу регіонів і опису основних типів використовували методи кластерного аналізу. Формування багатовимірної класифікації за набором описаних 27 ознак представлено у вигляді сукупності чітких кластерів, тобто груп об'єктів (регіонів), сконцентрованих навколо їх центру.

Критерій побудови моделі кластерної структури – сума найменших модулів; він вибраний таким чином, щоб побудована модель була не чутлива до окремих значень ознак, що сильно відхилялися, в окремих регіонах. Результатом аналізу 27 показників є побудована кластерна модель регіонів, яка охоплює 4 кластери (групи), такі як: розвинені регіони, інвестиційно-привабливі регіони, регіони з середніми характеристиками та кризові регіони. Така класифікація відображає типи регіонів, які відрізняються своєю інвестиційною привабливістю і мірою ризиків інвестиційних вкладень.

Рейтинг регіонів для державних інвестицій побудовано за даними про розвиток регіонів станом на 01.01.2012 р., де результати кластерної процедури зображені в просторі перших двох головних компонент. Не зупиняючись детально на технічних аспектах класифікації, дамо загальну характеристику груп, ґрунтуючись на аналізі нормалізованих центрів класів у змінних класифікації. Об'єкти розташовані в порядку віддалення від “центрів класів”, тобто спочатку – найбільш типові, потім – най-

Таблиця 1

Інтегральний показник рейтингу регіонів за рівнем розвитку малих підприємств [6]

Області	Показники P _{ij}	1.1 0.581 (%)	1.2 0.116	1.3 0.081	1.4 0.081	1.5 0.087	1.6 0.055	Інтегральний показник рейтингу регіонів України
АР Крим		93,8	14284,6	85,8	77,4	16256	8317,5	3593,465
Вінницька		91,9	10050,8	51,6	50,7	5599	3433,8	1900,899
Волинська		92,3	5274,4	33,2	31,9	2191	2116,7	976,0696
Дніпропетровська		92,7	46900,6	155,5	144,5	21594	5448,9	7687,511
Донецька		93	39962,3	149,5	147,5	18118	4902	6551,338
Житомирська		91,6	6926,5	44,9	44,1	3781	2961,2	1353,647
Закарпатська		94	4814	32,7	31,6	2937	2357	1001,922
Запорізька		94,3	19097,7	80,2	77,8	6042	3364,7	2988,667
Івано-Франківська		95,6	6573,5	39,2	38,4	3584	2602,1	1277,39
Київська		92,6	24081,6	93,3	88,5	15436	9012,3	4694,503
Кіровоградська		93,5	9080,4	37,7	36,9	4494	4494,6	1748,84
Луганська		92,5	14398,5	67,5	65,5	6107	2681,7	2410,117
Львівська		93,7	20718,9	117,9	113,6	11416	4521,9	3713,943
Миколаївська		94,6	11999,2	46,1	45,2	4114	3486,2	2000,376
Одеська		94,4	29365,4	123,2	115,5	8119	3415,1	4367,484
Полтавська		92,4	13726	55,8	54,2	10217	6928,3	2920,952
Рівненська		92,4	5427,6	34,8	32,1	2751	2387,4	1057,648
Сумська		91,8	6382,6	39,5	38,7	2807	2430,8	1175,992
Тернопільська		93,6	4894,5	31	30,3	2329	2158,8	946,8914
Харківська		94,4	33151,2	133,3	131,5	10648	3896,2	5054,647
Херсонська		93,8	8990,5	39,5	38,1	2837	2616	1491,654
Хмельницька		92,9	7816,2	46,2	42,6	3995	3025,4	1479,528
Черкаська		91,6	9629,4	47,2	44,3	3008	2354,1	1566,049
Чернівецька		94	3959,4	25,6	25	2195	2434,4	841,4068
Чернігівська		91,3	6016,9	39,7	37,9	2455	2262,8	1093,443
м. Київ		95,1	155453,8	399,6	387,2	34468	12463,8	21797,55
м. Севастополь		93,4	4661,7	20,3	20,1	1632	4305,2	974,6063

менш типові. Кластеризація здійснена на основі розрахункових даних (табл. 5).

1. Кластер: "Розвинені регіони". Характеристика групи: рівень розвитку малих підприємств досить високий, інфраструктура розвитку малих підприємств розвивається швидкими темпами, низький рівень безробіття, високі показники обсягу виробництва та зайнятості на малих підприємствах.

2. Кластер: "Інвестиційно-привабливі регіони". Характеристика групи: регіони ма-

ють достатньо високий рейтинг та значний потенціал для розвитку, високі показники прибутку, обсягів виробництва, високий рівень розвитку малих підприємств, зайнятості працівників на малих підприємствах, високі показники фінансових результатів залежно від видів діяльності.

3. Кластер: "Регіони з середніми характеристиками". Характеристика групи: практично усі економічні показники на рівні за-

Таблиця 2

Ранжування фінансових результатів галузей в розрізі регіонів

Показники Області	1.1 0.111	1.2 0.001	1.3 0.002	1.4 0.059	1.5 0.003	1.6 0.003	1.7 0.057	1.8 0.715	1.9 0.011	1.10 0.011
АР Крим	0,0595	0,3979	0,0025	0,2899	0,0151	0,0722	0,0497	0,0091	0,0569	0,0473
Вінницька	0,5935	0,1149	0,0137	0,0273	0,0000	0,0030	0,0029	0,2446	0,0001	0,0001
Волинська	0,0219	0,0133	0,0073	0,8813	0,0131	0,0152	0,0111	0,0005	0,0182	0,0180
Дніпропетровська	0,0023	0,0157	0,0096	0,8789	0,0098	0,0099	0,0018	0,0530	0,0094	0,0097
Донецька	0,1112	0,0010	0,0025	0,0596	0,0034	0,0291	0,0573	0,7147	0,0114	0,0097
Житомирська	0,0157	0,5816	0,0003	0,1471	0,0108	0,0214	0,0233	0,1697	0,0163	0,0139
Закарпатська	0,0027	0,2061	0,0441	0,2268	0,0000	0,0047	0,0192	0,4764	0,0100	0,0100
Запорізька	0,5713	0,0064	0,0048	0,0175	0,0092	0,0000	0,0181	0,3556	0,0072	0,0099
Івано-Франківська	0,5218	0,2582	0,1489	0,0016	0,0013	0,0009	0,0298	0,0278	0,0059	0,0039
Київська	0,2292	0,0140	0,0121	0,0167	0,0384	0,0000	0,0746	0,5183	0,0512	0,0455
Кіровоградська	0,6235	0,0009	0,0002	0,3659	0,0002	0,0016	0,0003	0,0073	0,0000	0,0001
Луганська	0,3339	0,0024	0,0001	0,1191	0,0000	0,0016	0,2308	0,3114	0,0003	0,0003
Львівська	0,1840	0,0103	0,1077	0,0002	0,0062	0,0093	0,0658	0,5613	0,0299	0,0253
Миколаївська	0,8314	0,0017	0,0066	0,0028	0,0093	0,0158	0,0005	0,1216	0,0054	0,0050
Одеська	0,2029	0,0046	0,0480	0,1946	0,0222	0,0108	0,0657	0,4129	0,0233	0,0151
Полтавська	0,2681	0,0109	0,0049	0,1790	0,0013	0,0024	0,1345	0,3923	0,0032	0,0033
Рівненська	0,0034	0,0076	0,0195	0,0018	0,0282	0,0277	0,0273	0,8263	0,0290	0,0292
Сумська	0,1841	0,0156	0,0507	0,0208	0,0112	0,0335	0,0627	0,4774	0,0728	0,0713
Тернопільська	0,5261	0,0675	0,0048	0,1863	0,0039	0,0032	0,0053	0,1926	0,0052	0,0052
Харківська	0,2130	0,0478	0,0005	0,5757	0,0056	0,0012	0,0265	0,1155	0,0070	0,0070
Херсонська	0,7972	0,1269	0,0011	0,0007	0,0081	0,0017	0,0032	0,0553	0,0025	0,0032
Хмельницька	0,6089	0,0532	0,0092	0,1986	0,0016	0,0006	0,0136	0,1051	0,0046	0,0046
Черкаська	0,4897	0,0094	0,0016	0,0003	0,0071	0,0000	0,0245	0,4652	0,0012	0,0009
Чернівецька	0,6575	0,0066	0,0004	0,0228	0,0000	0,0000	0,0005	0,3120	0,0001	0,0001
Чернігівська	0,0974	0,0132	0,0007	0,0572	0,0565	0,0024	0,0708	0,5304	0,0889	0,0826
м. Київ	0,0000	0,0002	0,0273	0,0090	0,0000	0,0003	0,6431	0,3198	0,0002	0,0001
м. Севастополь	0,0373	0,0649	0,2617	0,0380	0,1212	0,0281	0,1072	0,3001	0,0345	0,0071

гальноукраїнських, рівень розвитку малих підприємств сильно диференційований.

4. Кластер: "Кризові регіони". Характеристикою регіонів цієї групи є низький рейтинг, низькі показники рівня розвитку малих підприємств, низькі прибутки і обсяг виробництва, низька зайнятість на малих підприємствах, найнижчі інвестиції в основний капітал.

Феномен розвинених регіонів полягає в тому, що при низькому рівні безробіття в областях спостерігається досить великий обсяг виробництва на душу населення, ви-

сокі показники зайнятості на малих підприємствах, порівняно високий рівень життя.

Підтвердилися припущення про склад кризових регіонів, до яких належать області з низькими показниками економічного розвитку. Звісно, що вкладення в ці регіони мають найбільш високий ступінь ризику.

Таким чином, практичний висновок полягає в наступному: слід продовжувати фінансувати інвестиційні привабливі регіони другого класу, що мають достатньо високий рейтинг та значний потенціал для розвитку,

Бальна оцінка розвитку галузі регіону [6]

№	Галузі		С/г	Промисловість	Будівництво	Торгівля	Діяльність готелів	Діяльність транспорту	Фінансова діяльність	Операції з нерухомістю	Освіта	Охорона здоров'я
	Області											
1.	АР Крим		2	4	2	4	4	4	3	1	4	4
2.	Вінницька		4	4	3	2	1	2	1	2	1	1
3.	Волинська		1	2	3	4	3	3	2	1	3	3
4.	Дніпропетровська		1	3	3	4	3	3	1	1	3	3
5.	Донецька		2	1	2	3	2	4	3	4	3	3
6.	Житомирська		1	4	1	3	3	4	2	2	3	3
7.	Закарпатська		1	4	4	4	1	3	2	3	3	3
8.	Запорізька		3	1	2	2	3	1	2	3	2	3
9.	Івано-Франківська		3	4	4	1	2	1	3	1	2	2
10.	Київська		3	3	3	2	4	1	4	4	4	4
11.	Кіровоградська		4	1	1	4	1	2	1	1	1	1
12.	Луганська		3	1	1	3	1	2	4	2	1	1
13.	Львівська		2	2	4	1	2	3	3	4	4	4
14.	Миколаївська		4	1	2	1	3	3	1	2	2	2
15.	Одеська		2	1	4	3	4	3	3	3	3	3
16.	Полтавська		3	2	2	3	1	2	4	3	2	2
17.	Рівненська		1	2	3	1	4	4	3	4	3	4
18.	Сумська		2	3	4	2	3	4	3	4	4	4
19.	Тернопільська		3	3	2	3	2	3	1	2	2	2
20.	Харківська		2	3	1	4	2	2	2	2	2	2
21.	Херсонська		4	4	1	1	3	2	1	1	1	1
22.	Хмельницька		4	3	3	3	2	1	2	1	2	2
23.	Черкаська		3	2	2	1	2	1	2	3	1	1
24.	Чернівецька		4	2	1	2	1	1	1	3	1	1
25.	Чернігівська		2	2	1	2	4	2	4	4	4	4
26.	м. Київ		1	1	3	1	1	1	4	3	1	1
27.	м. Севастополь		1	3	4	2	4	4	4	2	4	2

та скоротити фінансування в кризових регіонах четвертого класу, точніше – змінити спрямованість роботи в цих регіонах, зосередивши зусилля на заходах підтримки депресивних регіонів, перенести центр тяжіння на роботу з першим класом – класом “розвинених регіонів”, інвестиційну привабливість яких підтвердили результати аналізу, продовжувати успішні тенденції, що склалися в роботі з регіонами третього класу.

Важливим підтвердженням дієвості запропонованого підходу, його реалізації та життєдіяльності отриманої класифікації регіонів є співставлення результатів роботи регіональних фондів підтримки малого підприємництва.

На цьому етапі залишилося обумовити перехід від рангів груп регіонів до їх ваги при коригуванні розподілу фінансових ресурсів, якими повинні бути значення присвоєних рангів. Питання присвоєння рангу згрупо-

Таблиця 4

Інтегральний показник інфраструктури розвитку малих підприємств [5]

Показники Р _{ij} Області	Показники											Інте- гральний рейтинг
	1.1 8%	1.2 1,82%	1.3 1,45%	1.4 2,18%	1.5 8,00%	1.6 1,82%	1.7 5,45%	1.8 12,00%	1.9 6,91%	1.10 17,09%	1.11 35,27%	
АР Крим	22	5	4	6	22	5	15	33	19	47	97	275
Вінницька	8	3	8	11	12	0	48	18	21	65	70	264
Волинська	10	4	6	10	16	0	17	12	7	62	59	203
Дніпропетровська	17	2	14	4	33	24	62	91	45	55	1222	1569
Донецька	25	4	35	8	44	25	314	91	53	451	53	1103
Житомирська	6	0	0	2	5	1	5	21	11	27	26	104
Закарпатська	4	1	3	9	24	0	33	11	12	61	80	238
Запорізька	4	1	8	3	28	11	43	61	40	20	62	281
Івано-Франківська	16	0	2	5	24	3	3	20	7	24	51	155
Київська	10	4	12	13	17	8	5	26	40	75	100	310
Кіровоградська	22	1	4	4	13	0	1	13	7	58	46	169
Луганська	22	3	4	13	52	4	41	33	10	134	120	436
Львівська	17	4	12	15	32	5	16	55	32	92	48	328
Миколаївська	17	4	8	4	10	2	14	36	16	212	52	375
Одеська	13	2	7	10	26	17	106	63	37		92	373
Полтавська	17	3	9	13	19	6	86	38	26	262	88	567
Рівненська	3	3	3	1	14	1	4	25	9	11	45	119
Сумська	3	1	4	7	10	1	4	21	18	32	54	155
Тернопільська	7	2	3	3	22	0	1	11	3	24	17	93
Харківська	34	5	230	2	37	17	123	109	76	191	58	882
Херсонська	15	2	3	10	12	0	18	23	10	19	40	152
Хмельницька	5	3	3	3	22	0	2	21	5	32	73	169
Черкаська	3		6	1	42	1	4	28	23	60	66	234
Чернівецька	1	1	1	10	16	0	3	7	7	18	38	102
Чернігівська	4	1	1	2	21	2	9	18	9	8	39	114
м. Київ	129	10	368	73	68	322	1999	588	219	1128	251	5155
м. Севастополь	4		2	1	18	2	12	13	6		26	84

ваним регіонам можна вирішити наступним чином. Спочатку розташуємо групи регіонів в порядку їх інвестиційної привабливості, потім згрупуємо регіони всередині груп також в порядку їх інвестиційної привабливості, використовуючи для ранжування один із найважливіших показників розвитку малого підприємництва – обсяг виробництва на одного зайнятого на малому підприємстві. Отримуємо ранжований ряд регіонів.

На основі отриманих рангів визначимо питому вагу регіонів відповідно до їх інвестиційної привабливості. “Крок” цього ряду можна вибрати відповідно до необхідного обсягу інвестицій, тобто відношення інвестицій в найпривабливіший регіон до інвестицій в найменш привабливий регіон.

Третій етап характерний врахуванням низки параметрів, які можна визначити як інфраструктурні складові регіону. Процес

Кластери за рівнем розвитку регіонів

Кластер	Регіон
I. Розвинені регіони	Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Одеська, Київська, м. Київ
II. Інвестиційно-привабливі регіони	Львівська, Запорізька, Полтавська, АР Крим, Луганська, Миколаївська та Вінницька області
III. Регіони з середніми характеристиками	Сумська, Хмельницька, Житомирська, Кіровоградська, Івано-Франківська, Херсонська, Черкаська області
IV. Кризові регіони	Тернопільська, Закарпатська, Волинська, Чернівецька, Чернігівська та Рівненська області, м. Севастополь

формування та розвитку елементів інфраструктури підтримки має значення не тільки щодо формування суб'єктів малого підприємництва, а й значною мірою сприяє їх ефективному функціонуванню [2, 271].

При проведенні інвестиційної діяльності на регіональному рівні одним із цінних ресурсів є залучений капітал. Враховуючи загальну обмеженість вільного капіталу, який є у розпорядженні держави для інвестування малих підприємств в регіонах, їм доведеться вступити в деяке змагання за отримання коштів. Регіони, для отримання коштів, можуть впливати на цей процес, оперуючи такими факторами: наявністю в регіоні органів підтримки малого підприємництва, тобто відповідної інфраструктури; наявністю в регіоні розробленої і затвердженої програми підтримки малого підприємництва.

Ці параметри будуть досить суттєвими для оцінки ефективності потенційних вкладень, оцінки ймовірності повернення коштів.

Отже, третій етап призначений для оцінки розвитку інфраструктури малих підприємств в регіонах. Насамперед, істотним параметром є наявність або відсутність в регіоні представленої і затвердженої програми регіонального розвитку малого підприємництва. Настільки жорсткі обмеження означають, що у випадку, якщо навіть в дуже сприятливому регіоні відсутня робоча програма розвитку малого підприємництва,

фінансування з боку державного інвестора буде визнано недоцільним.

Третій етап містить ще одне дуже жорстке обмеження фінансування – видалення із процедури розподілу коштів тих регіонів, в яких на момент проведення розрахунків не було заплановано коштів на фінансування заходів регіональних програм розвитку малих підприємств.

Вивільнені таким чином кошти, що утворюються внаслідок наявності регіонів, які не передбачають фінансування заходів з реалізації регіональних програм розвитку малих підприємств, також повинні бути спрямовані до “преміального фонду регіонів” і перерозподілені на користь інвестиційних найпривабливіших регіонів.

Можна припустити, що краще відразу виключити з процедури розподілу регіони, в яких не передбачено фінансування заходів з реалізації регіональних програм розвитку малих підприємств або не представлена і не затверджена регіональна програма (провести першим третій етап). Однак у такому випадку державний інвестор та місцева влада втрачають інформацію про те, як оцінено інвестиційний потенціал малого підприємництва в регіоні. Така інформація надзвичайно важлива для двох партнерів (як державного інвестора, так і регіону), оскільки дає можливість зробити висновки на перспективу.

Нехай q_i – кількість малих підприємств i -го регіону, а N – сума, яка передбачаєть-

ся до розподілу між регіонами на підтримку малого підприємництва, n – кількість регіонів. Тоді сума фінансових ресурсів, що передбачається для інвестування в i -й регіон, буде визначатися:

$$N_i^1 = \frac{q_i}{\sum_{i=1}^n q_i} N \quad (3)$$

Звісно, що в результаті першого етапу розподілу найбільші регіони зі значною кількістю малих підприємств отримують найбільше фінансових ресурсів. Як було зазначено – цей етап багато в чому є наслідком суб'єктивних аспектів розподілу коштів.

Другий етап – один з найскладніших і трудомістких в усьому алгоритмі, оскільки реалізується механізм коригування обсягів коштів на основі врахування інвестиційного рейтингу регіонів та пріоритетності галузей діяльності малих підприємств. На цьому етапі слід здійснити коригування отриманих результатів, покладаючись на аналіз фінансових результатів галузей в розрізі регіонів. Воно полягає в тому, що всі регіони класифікують за результатами діяльності галузей і їм присвоюють відповідні бали у класифікаційній таблиці для коригування розподілу. Потім отриманий на першому етапі ряд розподілу коригується з урахуванням питомої ваги кожного регіону, відповідно до його ранжованих фінансових результатів в розрізі регіонів.

Нехай p_i – питома вага i -го регіону, визначена пріоритетністю галузей діяльності малих підприємств. Тоді сума коштів, передбачена для інвестування на другому етапі, може бути:

$$N_i^2 = \frac{p_i q_i}{\sum_{i=1}^n p_i q_i} N \quad (4)$$

Оцінка інвестиційної привабливості територій для державних інвестицій проводиться за допомогою окремої процедури

кластеризації регіонів. Реалізація розрахунків дозволяє побудувати інтегральний рейтинг регіонів, за допомогою якого коригуються дані, отримані на першому етапі.

Переваги запропонованого алгоритму розподілу інвестиційних ресурсів на підтримку малих підприємств полягають у наступному:

- відповідність кожного етапу алгоритму основній меті розподілу коштів, тобто одержанню максимального ефекту від інвестицій, як економічного, так і соціального;

- можливість самостійної оцінки результатів кожного етапу й інтерпретація одержаних результатів;

- чіткість і одноманітність у визначенні критеріїв на кожному етапі, їх формальний опис;

- використання ретельно відібраних показників на кожному етапі на основі даних Державної служби статистики України, а також інформації про розвиток малих підприємств в регіонах, регіональні програми підтримки підприємництва та інвестиційні проекти регіонів;

- можливість регулярного проведення розрахунків.

Така методика – зручна, допускає використання необмеженої кількості індикаторів, а показники можна групувати відповідно до їх економічного змісту, вводити додаткові індикатори для коригування. Запропонований підхід може бути використаний для більш глибокого аналізу та порівняння рівня розвитку малих підприємств у різних областях України, що дасть змогу своєчасно виявляти проблемні регіони, і відповідно приймати більш виважені управлінські рішення щодо інвестування пріоритетних галузей в регіонах.

Підсумовуючи, зазначимо, що пріоритетним напрямом державної фінансової підтримки малих підприємств є рейтингове оцінювання умов та ефективності їх госпо-

дарювання. В результаті дослідження ми застосовували формалізований порядок розрахунку інтегрального рейтингу регіонів з урахуванням галузевих особливостей та вказали на переваги його використання. Визначили, що перевагами запропонованого алгоритму розподілу інвестиційних ресурсів держави на підтримку малих підприємств є: відповідність кожного етапу основній меті розподілу коштів – максимальному ефекту інвестицій; можливість самостійно оцінювати й інтерпретувати результати кожного етапу; єдиний підхід у визначенні критеріїв відбору; використання ретельно відібраних показників на кожному етапі. Принагідно зазначимо, що чітке визначення й однозначність застосовуваних критеріїв дасть можливість значною мірою усунути суб'єктивізм у прийнятті рішень щодо розподілу фінансових ресурсів для підтримки малих підприємств.

Література

1. Кібка А. *Географічні аспекти фінансування малого підприємництва в Україні* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Natural/VKNU_geograf/2008_55/19.pdf
2. Колісник Г. М. *Формування ефективної інфраструктури державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні* // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць – Львів: НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.3. – С. 271–276.
3. Колеснікова Г. В., Ляшенко В. І. *Гарантійні схеми підтримки малого бізнесу в Україні* // Економічні інновації. – Випуск № 51. – 2012. – С. 206–218.
4. Кухта П. *Рейтинг економічного розвитку регіонів України* // Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/publication/ratings/8006.html>
5. *Офіційний сайт Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва. Узагальнений звіт про стан виконання регіональних програм розвитку малого підприємництва в Україні у 2011 році* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua>.
6. *Офіційний сайт Державної служби статистики України. Статистичний збірник “Діяльність суб'єктів малого підприємництва”, 2011 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.